

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В УПРАВЛІННІ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ДЛЯ ЦІЛЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Розглядаються проблеми ефективного управління оборотним капіталом в умовах обмеженості часового фактору виробництва

Постановка проблеми. В сучасних економічних реаліях, характерними для яких є швидкозмінна подій та явищ, підвищується необхідність адаптивності механізму функціонування суб'єктів господарювання. Це потребує нової організації економічної системи на підприємстві, здатної оперативно реагувати на зміни оточуючого середовища.

Глобалізаційні процеси пришвидшують рух товарів та послуг на підприємстві, про що свідчить темп зростання обороту діяльності підприємств. Так, в Російській Федерації протягом 2011-2012 рр., позитивний темп зростання спостерігався в таких галузях: готелі та ресторани (133,5%), корисні копалини (121,2%), будівництво (120,9%), оптова та роздрібна торгівля, ремонт (116,4%) (рис. 1).

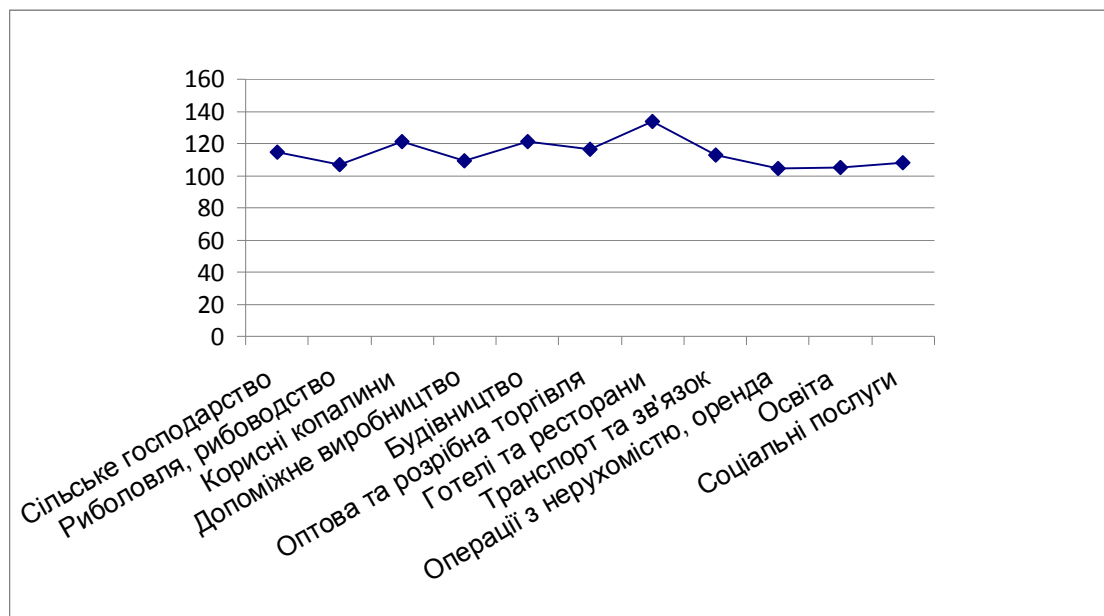

Рис. 1. Темпи зростання обороту організацій за видами економічної діяльності в Російській Федерації 2012/2011 рр. [1]

Позитивний темп зростання обороту в різних галузях свідчать про взаємозв'язок та взаємообумовленість економічної системи та зумовлює необхідність підвищення контролю та аналізу господарських процесів.

Метою дослідження є розгляд ефективного управління оборотним капіталом в умовах обмеженості часового фактору виробництва.

Виклад основного матеріалу. Передумовами загальноекономічних змін є світові економічні формації. Досліджуючи "суб'єктивну економіку нового століття", О.О. Лобанов виокремив 9 загальносвітових змін, що відбуваються в світі:

1. Перетворення світового господарювання в єдину економічну систему, що здатна до самовідтворення.

2. Такі системи самодостатні, здатні приймати та реалізовувати економічні рішення самостійно.

3. Розвинені країни припинили свій розвиток.

4. Верховна влада в економіці (місце прийняття рішень) переміщується з національного рівня на глобальний.

5. Ціни на основні ресурси визначаються на світовому ринку глобальними факторами.

6. Віднині тільки світовий ринок володіє всією інформацією, необхідною для макроекономічного управління та виробництва.

7. Світовий ринок має реальну силу регулятора, що стимулює передові країни та зупиняє відсталі. Національні ринки перетворюються у виконавців світового ринку.

8. Перехід від національних стандартів до глобальних призводить до нових критеріїв економічного розвитку.

9. Світ поділяється по рівню споживання та виробництва праці. Розвинені країни, у яких виробництво вище середнього рівня, в результаті отримують прибуток [4, с. 194-195].

Враховуючи зазначені зміни та різноманіття зовнішніх впливів на діяльність підприємства, виокремимо основні прояви глобалізаційних процесів, що безпосередньо пришвидшують рух капіталу як одного із основних факторів виробництва (рис. 2).

Рис. 2. Фактори впливу на порядок формування та використання оборотного капіталу на підприємстві

Враховуючи ускладнення господарської діяльності в сучасних умовах зростає роль та функціональне значення бухгалтерського обліку. Основними його завданнями є ідентифікація процесів на підприємстві за допомогою вимірювання, реєстрації, накопичення та збереження інформації, надання необхідної оперативної інформації зацікавленим зовнішнім та внутрішнім користувачам. Невчасне подання бухгалтерської інформації затримує діяльність управлінського апарату, діяльність якого спрямована на забезпечення планування, управління і контролю діяльності підприємства на поточний момент і перспективу. Невчасне прийняття управлінських рішень в цілому перешкоджає адаптивності вітчизняних підприємств до умов ринкової нестабільності.

Як визначає В.Н. Сердюк, основними завданнями бухгалтерського обліку залишаються надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства, результатах його діяльності та руху грошових потоків. Управлінський облік спрямований на підготовку та аналіз інформації для прийняття рішень та контролем за їх виконанням на різних рівнях управління всередині підприємства [8, с. 5-6].

Сердюк В.Н. також наголошує на основних задачах управлінського обліку, а саме вимір ефективності стратегії і тактики управління поточною діяльністю підприємства та його структурних підрозділів, цим акцентує увагу на оперативній інформації змінного інтервалу, внаслідок якої формується загальна стратегія діяльності підприємства. Таким чином, В.Н. Сердюк формує наступні вимоги до бухгалтерського обліку:

1. Відповідність показників обліку з показниками бізнес-плану.
2. Своєчасність обліку.
3. Точність та об'єктивність облікових даних.
4. Повнота, опис всіх сторін господарської діяльності.
5. Ясність та доступність.
6. Економічність [8, с. 6, 8, 10].

Механізм господарської діяльності включає кругообіг капіталу. Глобалізаційні зміни модифікують погляди сучасних науковців на його особливості. Так, у своїх дослідженнях В.С. Кивачук та Ю.Н. Слапик [2, с. 71-73] розглядали кругообіг необоротних активів в процесі їх використання. Автори наголосили на тому, що капітал, виконуючи свої функції, знаходиться в постійному русі.

Основні позиції теорії кругообіг капіталу дослідники представили в наступному вигляді:

1. почав свій рух в грошовій формі (Г), капітал знаходиться на шляху придбання необхідних факторів виробництва (Т), організації існуючих виробничих процесів (П) і продажу товарної продукції (Т), потім повертається у формі виручки від реалізації в своїй початковій грошовій формі (Г').

2. Виробнича діяльність підприємства можна представити у вигляді трьох основних, відносно самостійних процесів – постачання, виробництва і реалізації. в діяльності виробничого підприємства ці процеси протікають одночасно.

3. Рух капіталу здійснюється по колу, а також розширюється по зростаючій спіралі. Абстрактна схема кругового руху капіталу, починаючи від початкової грошової форми і повертаючись знову до грошової форми, представляє собою кругообіг капіталу.

4. Кругооборот капіталу $\Gamma - \Gamma'$, приймає вид формули: $\Gamma - T..П..T' - \Gamma'$.

Класична схема кругообороту капіталу, що має форму: $\Gamma - T - \Gamma'$, на думку дослідників не дає представлення про особливості руху фізичного (явного) капіталу діючого підприємства на різних стадіях його життєвого циклу.

Білоруський дослідник Ю.Ю. Корольов за результатами дослідження кругообороту капіталу встановив, що засоби підприємства постійно змінюються – збільшуються, зменшуються, проте переходять з однієї форми в іншу. Ці зміни – наслідок господарської діяльності підприємства, яку можна представити у вигляді трьох основних, відносно самостійних процесів: постачання, виробництво, реалізація [3, с. 18].

У дослідженнях капіталу І.Й. Яремко акцентує на цільовому характері та економічній доцільності його складових. Призначенням процесу постачання є забезпечення підприємства необхідними ресурсами, виробництва – використання факторів виробництва для отримання продукції, реалізації – збут продукції та отримання прибутку. Кожному господарському процесу характерна відповідна економічна ефективність.

Представлення кругообороту капіталу за І.Й. Яремко наведено на рис. 3.

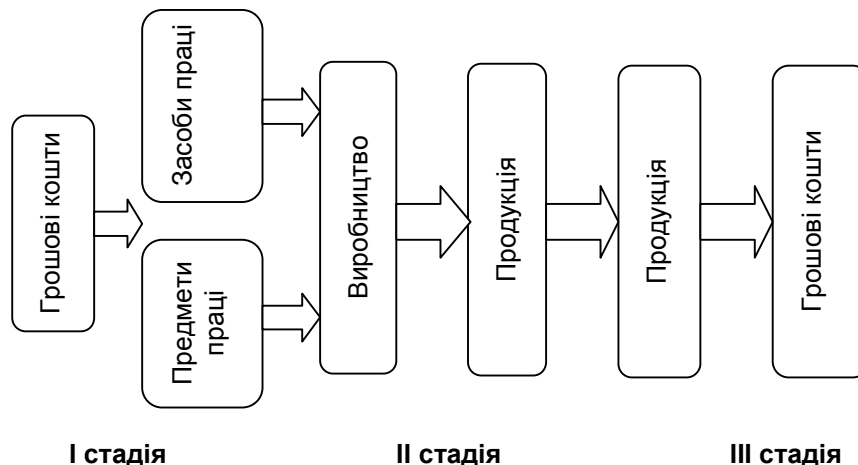

Рис. 3. Схема кругообороту капіталу за І.Й. Яремко [10, с. 110]

Інформація щодо господарських процесів відповідних стадій кругообороту капіталу міститься на рахунках бухгалтерського обліку:

- постачання (20, 22, 63, 685),
- виробництво (23, 24, 25, 80-84, 91, 92),
- реалізація (26, 28, 70, 79, 90, 93, 36, 377).

Як наголошує В.Н. Сердюк, основними задачами обліку матеріальних ресурсів є:

- правильне та своєчасне документальне оформлення постачання та використання матеріальних ресурсів;
- контроль збереження матеріалів, виконання встановлених норм запасів матеріальних ресурсів на складах та норм використання матеріалів на виробництві;
- обчислення фактичної собівартості матеріалів;
- своєчасне виявлення та реалізація надлишкових та невикористаних матеріальних ресурсів [8, с. 98].

Описуючи загальний механізм діяльності підприємства, класична економічна економія вказує найголовніші його складові: оборотний та необоротний капітал. Оборотний капітал з притаманними йому характеристиками: зміна власника, рух та видозміна форми стає основним аспектом управління в умовах швидкої зміни економічних процесів. Управління оборотним капіталом ускладнює складна структура його складових (рис. 4).

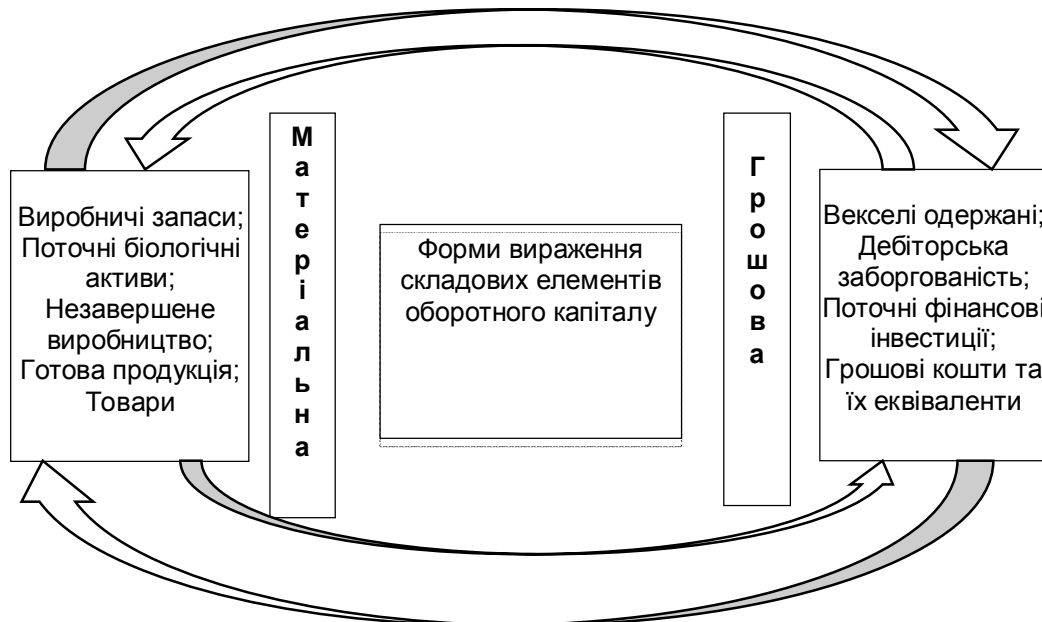

Рис 4. Класифікація оборотного капіталу за формою

Визначивши стадії кругообороту капіталу та сутність та значення оборотного капіталу на підприємстві визначимо основні етапи його формування. На рис. 5 систематизовано основні етапи формування оборотного капіталу за М.Л. Марусяк.

Рис. 5. Етапи формування оборотного капіталу за М.Л. Марусяк [5, с. 8]

З вищезазначеного встановлено, що перший етап формування оборотного капіталу відбувається при створенні підприємства, за рахунок створення статутного капіталу. Другий етап характеризується постійним рухом оборотного капіталу в різних видах діяльності підприємства. На завершальному етапі формування оборотного капіталу відбувається зростання його обсягів під час розширення масштабів фінансово-господарської діяльності підприємства.

З метою мінімізації ризиків підприємству диференціює шляхи формування та використання оборотного капіталу на підприємстві (рис. 6).

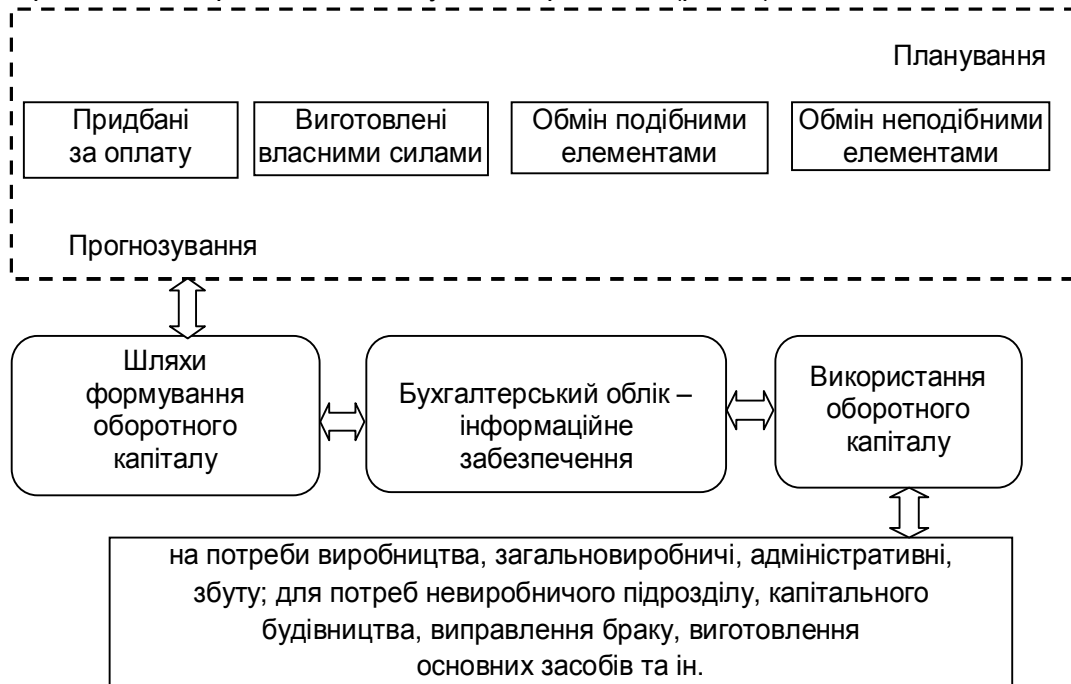

Рис 6. Диверсифікація операцій з формування та використання оборотного капіталу в постіндустріальних умовах

Як видно з вищенаведеного, використання оборотного капіталу може здійснюватися за різними напрямками. Спосіб використання визначає управлінський персонал та може бути одним із наведених способів:

1. Продаж та безоплатна передача. (виробничі запаси, МШП, готова продукція та товари). Придбання виробничих запасів та МШП здійснюється з метою їх використання у виробничій діяльності, в окремих випадках можливий їх продаж та безоплатна передача. Готові вироби, вироблені самостійно, призначені для подальшого продажу, адже реалізація готової продукції є одним із основних завдань виробничого підприємства. Основною метою торгівельного підприємства є роздрібна торгівля, в якій основним об'єктом продажу є товари.

2. Списання на виробництво – даний спосіб використання оборотного капіталу може бути здійснений за рахунок наступних складових елементів: виробничі запаси, МШП та напівфабрикати. Ці складові є невід'ємними елементами виробничого процесу та за їх рахунок створюється готова продукція.

3. Розрахунок з постачальниками, підрядниками та іншими організаціями за товари, роботи, послуги – такий спосіб передбачає використання наступних елементів оборотного капіталу: каса (готівкові кошти) та рахунки в банках (безготівковий розрахунок).

4. Списання – під час здійснення господарської діяльності з'являються готові вироби, МШП, виробничі запаси, напівфабрикати та брак у виробництві, які є не придатними для подальшого використання для господарських потреб підприємства.

З метою виявлення проблемних питань бухгалтерського обліку та економічного аналізу оборотного капіталу досліджено судові спори за відповідним напрямом та виявлено, що значна їх кількість присвячена дебіторській заборгованості (рис. 7).

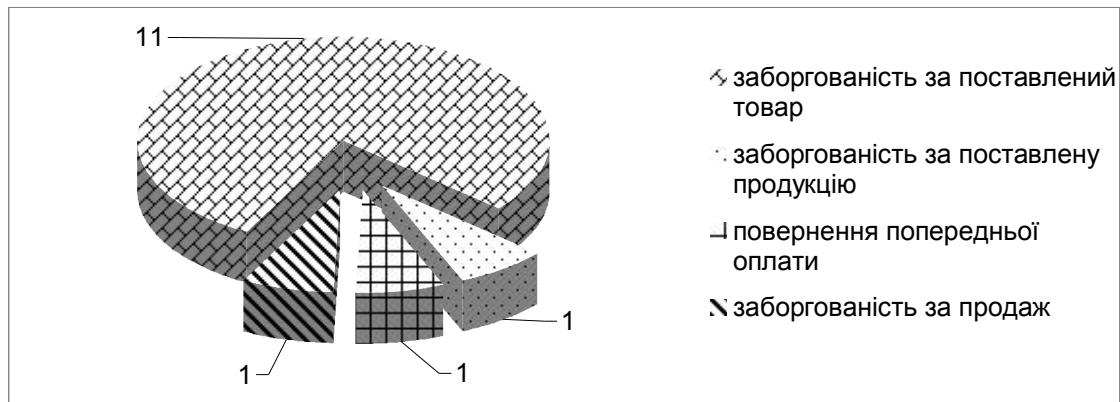

Рис. 7. Причини позовів відповідно до аналізу судових справ

З вищенаведеного встановлено, що з 14 судових справ, 11 – присвячено відшкодуванню заборгованості за поставлений товар, та по одній справі – заборгованості за поставлену продукцію, за продаж товару та повернення попередньої оплати. Отримані дані свідчать про неспроможність покупців вчасно оплачувати заборгованість, що є негативним фактором діяльності підприємства, що безпосередньо впливає на кругообіг капіталу.

Диверсифікуючи господарську діяльність, підприємство мінімізує ризики, однак це формує нові вимоги до організації виробничого процесу та бухгалтерського обліку на підприємстві. Так, О.О. Лобанов зазначає, що планування – це процедура формування цілей та задач, установлення нормативів, вибір шляхів та засобів їх досягнення; управління, регулювання та гомеостаз (приспосовування). Будь-яке планування здійснюється в два етапи:

- інформаційний (концептуальний) формує цілі та задачі планування, виходячи із загальних ідей і призначення економічної діяльності;
- матеріальний (ресурсний) втілює в життя досягнення цілей, стратегій, проекти [4, с. 197-199].

Відповідно до рішення управлінського апарату частина оборотного капіталу може брати участь в процесі виробництва та бути реалізованою, завершуючи кругообіг капіталу, сформованого такими стадіями: постачання – виробництво – продаж (реалізація). Відповідними показниками підприємства на стадії виробництва будуть витрати підприємства на створення продукції, невиробничі витрати та кількість, асортимент та якість випущеної продукції. Показники підприємства на стадії виробництва: збут, собівартість, кількість та асортимент реалізованої продукції, податок на додану вартість в сумі, отриманій від покупців, акцизний збір по підакцизним товарам. Кругообіг капіталу завершується підрахунком чистого доходу та фінансового результату від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Інша частина оборотного капіталу може бути одразу реалізована, таким чином кругообіг складе дві стадії: постачання (формування) – продаж (реалізація). Відповідні витрати підприємства обмежуються лише двома стадіями. На основі [8, с. 20].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В глобалізаційних умовах актуалізується значення фактора виробництва – час, оскільки вчасна, неупереджена та правдива інформація виступає головним інформаційним джерелом управлінського персоналу та чинником розвитку підприємства. Такі зміни зумовлюють нові вимоги до управління оборотним капіталом в напрямках його формування та використання. Формування оборотного капіталу можливе за рахунок виготовлення власними силами, придбання за оплату, обмін на подібні та неподібні елементи. Використання оборотного капіталу можливе за напрямками: продажу та безоплатної передачі, списання за виробництво та ін. Складність управління зумовлює складна структура оборотного капіталу, представлена матеріальної та грошовими формами. Головним завданням залишається підвищення інтенсивності руху капіталу, інформативність кожного етапу, здійснення планування та прогнозування. Перспективами дослідження є розробка комплексного економічного аналізу складових оборотного капіталу з метою вчасної діагностики руху капіталу на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Company's turnover [Electronic resource]. – Access mode: http://www.gks.ru/bgd/regl/b12_01/lssWWW.exe/Stg/d01/2-1-2.htm

2. *Кивачук В.С.* Кругооборот капитала действующего предприятия: современные формы функционирования / В.С. Кивачук, Ю.Н. Слапик // Проблемы теории та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2(8). / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 276 с.

3. *Королев Ю.Ю.* Теория бухгалтерского учета: учеб. пособие / Ю.Ю. Королев. – Мн.: Новое знание, 2007. – 304 с.

4. *Лобанов А.А.* Субъективная экономика нового века: Курс лекций / А.А. Лобанов. – М.: Дело, 2006. – 232 с.

5. *Марусяк Н.Л.* Оборотний капітал промислового підприємства: формування і використання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 – “Гроші, фінанси і кредит” / Н.Л. Марусяк. – Тернопіль, 2008. – 22 с.

6. *Масловська А.Ю.* Вплив глобалізаційних процесів на оборотний капітал підприємства / А.Ю. Масловська // Соколовские чтения в Житомире: наследие и развитие идей великого ученого: сборник тезисов научной интернет-конференции, посвященной памяти Заслуженного профессора Житомирского государственного технологического университета Я.В. Соколова. – Житомир: ЖГТУ, 2011. – 164 с. (С. 93-95).

7. *Масловська А.Ю.* Понятійне тлумачення оборотного капіталу та оборотних активів в бухгалтерському обліку / А.Ю. Масловська // Проблемы бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в Україні : збірник тез і матеріалів науково-практичної конференції, присвячених Дню бухгалтера (м. Житомир, 16 липня). – Житомир, 2011. – 112 с. (С. 62-64).

8. Сердюк В.Н. Бухгалтерский учет: Учебное пособие / В.Н. Сердюк. – 9-е изд., изм. и доп. – Донецк: ДонНУ, 2009. – 595 с.

9. Шигун М.М. Тайм-менеджмент оборотного капіталу для цілей бухгалтерського обліку / М.М. Шигун, А.Ю. Масловська // Інтеграційний вибір України: історія, сучасність, перспективи: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародної участю, м. Вінниця, 10 квітня 2012 р., Том II. – Тернопіль: Крок, 2012. – 291 с. (С. 137-140).

10. Яремко І.Й. Теорія бухгалтерського обліку: Навчальний посібник / І.Й. Яремко. – Львів: "Новий Світ-2000", 2004. – 240 с.

ОРЛОВ Ігор Віталійович – доктор економічних наук, доцент Житомирського державного технологічного університету.

МАСЛОВСЬКА Анна Юріївна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку, асистент кафедри фундаментальних економічних дисциплін Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 15.01.12 р.